FAN VA TA’LIM YANGILIKLARI
ILMIY-METODIK JURNAL
ISSN 3093-8694 ◆ saen.uz
2026-yil
11(1)-son

UDK 378.147:17.02

Xuramova Ungaloy Xolboyevna,
O‘zbekiston Milliy universiteti magistranti

OLIY TA’LIMDA IJTIMOIY-GUMANITAR FANLARNI O‘QITISHDA SHARQ MUTAFAKKIRLARINING ILMIY MEROSIDAN FOYDALANISH METODIKASI

Annotatsiya. Maqolada oliy ta’lim muassasalarida ijtimoiy-gumanitar fanlarni o‘qitish jarayonida Sharq mutafakkirlarining ilmiy, falsafiy va ma’naviy merosidan samarali foydalanishning pedagogik hamda metodik asoslari yoritilgan. Abu Nasr Forobiy, Alisher Navoiy, Imom Buxoriy, Yusuf Xos Hojib va Abdulla Avloniy asarlaridagi ilmiy-axloqiy qarashlarni zamonaviy ta’lim mazmuni bilan uyg‘unlashtirish imkoniyatlari tahlil qilingan. O‘zbekiston Milliy universitetida tahsil olayotgan 120 nafar talaba ishtirokida tashkil etilgan pedagogik kuzatuvlar asosida mutafakkirlar merosini jamoaviy izlanish, muammoli vaziyatlarni tahlil qilish, ilmiy munozara va amaliy topshiriqlar orqali o‘rganish yo‘llari ko‘rib chiqilgan. Shuningdek, talabalarning mustaqil fikrlashi, axborotlarni tanqidiy baholashi, kasbiy-axloqiy dunyoqarashi va ma’naviy kamolotini rivojlantirishga xizmat qiluvchi metodik yondashuvlar asoslangan.

Kalit so‘zlar: oliy ta’lim, ijtimoiy-gumanitar fanlar, Sharq mutafakkirlari, ilmiy meros, ma’naviy-axloqiy tarbiya, mustaqil fikrlash, tanqidiy tafakkur, pedagogik metodika, innovatsion ta’lim, ma’rifat.

МЕТОДИКА ИСПОЛЬЗОВАНИЯ НАУЧНОГО НАСЛЕДИЯ ВОСТОЧНЫХ МЫСЛИТЕЛЕЙ В ПРЕПОДАВАНИИ СОЦИАЛЬНО-ГУМАНИТАРНЫХ ДИСЦИПЛИН В ВЫСШЕМ ОБРАЗОВАНИИ

Аннотация. В статье рассматриваются педагогические и методические основы эффективного использования научного, философского и духовного наследия восточных мыслителей в процессе преподавания социально-гуманитарных дисциплин в высших учебных заведениях. Анализируются возможности интеграции научно-нравственных взглядов Абу Насра Фараби, Алишера Навои, Имама Бухари, Юсуфа Хас Хаджиба и Абдуллы Авлони в содержание современного образования. На основе педагогических наблюдений с участием 120 студентов Национального университета Узбекистана рассматриваются способы изучения наследия мыслителей посредством коллективной исследовательской деятельности, анализа проблемных ситуаций, научных дискуссий и практических заданий. Обосновываются методические подходы, направленные на развитие самостоятельного мышления студентов, критической оценки информации, профессионально-нравственного мировоззрения и духовного совершенствования.

Ключевые слова: высшее образование, социально-гуманитарные дисциплины, восточные мыслители, научное наследие, духовно-нравственное воспитание, самостоятельное мышление, критическое мышление, педагогическая методика, инновационное образование, просвещение.

METHODOLOGY FOR USING THE SCIENTIFIC HERITAGE OF EASTERN THINKERS IN TEACHING SOCIAL SCIENCES AND HUMANITIES IN HIGHER EDUCATION

Abstract. The article examines the pedagogical and methodological foundations of effectively integrating the scientific, philosophical, and spiritual heritage of Eastern thinkers into the teaching of social sciences and humanities in higher education institutions. It explores opportunities to incorporate the scientific and ethical views of Abu Nasr Farabi, Alisher Navoi, Imam Bukhari, Yusuf Khos Hajib, and Abdulla Avloni into contemporary educational practices. Based on pedagogical observations involving 120 students at the National University of Uzbekistan, the study considers approaches to exploring the heritage of these thinkers through collaborative research, problem-based learning, academic discussions, and practical assignments. Particular attention is given to methodological approaches aimed at developing students' independent thinking, critical information assessment, professional and ethical awareness, and spiritual development.

Keywords: higher education, social sciences and humanities, Eastern thinkers, scientific heritage, moral education, independent thinking, critical thinking, teaching methodology, innovative education, enlightenment.

KIRISH

Bugungi kunda jahon ta’lim tizimida yuz berayotgan o‘zgarishlar, axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining jadal rivojlanishi va globallashuv jarayonlarining kuchayishi oliy ta’lim muassasalari oldiga yangi pedagogik vazifalarni qo‘ymoqda. Zamonaviy ta’lim nafaqat chuqur bilimga ega, balki mustaqil fikrlaydigan, axborotni tanqidiy tahlil qila oladigan, ijtimoiy jarayonlarga ongli munosabat bildiradigan va yuksak ma’naviy-axloqiy fazilatlarga ega mutaxassislarni tayyorlashni talab etmoqda. Ayniqsa, yoshlarning dunyoqarashi va hayotiy qadriyatlariga turli axborot oqimlari ta’siri kuchayib borayotgan sharoitda ularning ma’naviy immunitetini mustahkamlash, milliy va umuminsoniy qadriyatlarga hurmat ruhida tarbiyalash muhim ahamiyat kasb etadi.

Bu jarayonda oliy ta’lim muassasalarida o‘qitiladigan ijtimoiy-gumanitar fanlarning imkoniyatlari kengdir. Mazkur fanlar talabalarda tarixiy xotira, ijtimoiy mas’uliyat, fuqarolik pozitsiyasi, axloqiy qarashlar va mustaqil tafakkurni shakllantirishga xizmat qiladi. Shu jihatdan, ijtimoiy-gumanitar fanlar mazmunini Sharq mutafakkirlarining boy ilmiy-falsafiy merosi bilan uyg‘unlashtirish zamonaviy ta’limning muhim yo‘nalishlaridan biri hisoblanadi.

Sharq uyg‘onish davri mutafakkirlari tomonidan ilgari surilgan ilm-ma’rifat, adolat, halollik, insonparvarlik, axloqiy kamolot va ijtimoiy hamkorlik g‘oyalari bugungi ta’lim-tarbiya jarayoni uchun ham dolzarb nazariy asos bo‘lib xizmat qiladi. Xususan, Abu Nasr Forobiyning fozil jamiyat va komil inson haqidagi qarashlari, Alisher Navoiyning insonparvarlik va ma’rifatga oid fikrlari, Imom Buxoriyning axloqiy tarbiya hamda xabar ishonchliligini tekshirishga doir yondashuvlari, Yusuf Xos Hojibning davlat boshqaruvi va adolat haqidagi mulohazalari, Abdulla

Avloniyning ta’lim-tarbiya borasidagi qarashlari zamonaviy pedagogik faoliyatda muhim metodik manba hisoblanadi.

Sh.M. Mirziyoyev tomonidan ilgari surilgan Yangi O‘zbekistonni barpo etish va Uchinchi Renessans poydevorini yaratish g‘oyalarida ham ta’lim, ilm-fan, ma’rifat va ma’naviy tarbiyaning o‘zaro uyg‘unligi alohida ta’kidlanadi [1]. Ushbu yondashuv oliy ta’lim tizimida milliy ilmiy merosni chuqur o‘rganish va uni zamonaviy pedagogik texnologiyalar bilan uyg‘unlashtirish zaruratini kuchaytiradi.

Ijtimoiy-gumanitar fanlarni o‘qitishda Sharq mutafakkirlari merosidan foydalanish faqat tarixiy ma’lumotlarni o‘zlashtirish bilan cheklanmasligi lozim. Aksincha, allomalar qarashlarini bugungi ijtimoiy munosabatlar, kasbiy faoliyat, axborot madaniyati, rahbarlik mas’uliyati va insoniy munosabatlar bilan bog‘liq holda o‘rganish talabalarni faol fikrlashga undaydi. Shu sababli mazkur maqolada Sharq mutafakkirlarining ilmiy-ma’naviy merosini zamonaviy ta’lim jarayoniga integratsiya qilish metodikasi va uning amaliy imkoniyatlariga e’tibor qaratiladi.

ADABIYOTLAR TAHLILI

Sharq mutafakkirlarining ilmiy va ma’naviy merosi ta’lim-tarbiya, falsafa, axloqshunoslik va ijtimoiy munosabatlarni o‘rganishda muhim ilmiy manba hisoblanadi. Ushbu merosning asosiy xususiyati ilmiy bilim, axloqiy tarbiya va inson kamolotini bir butun jarayon sifatida talqin etishida namoyon bo‘ladi.

Abu Nasr Forobiyning «Fozil odamlar shahri» asarida jamiyat taraqqiyoti, insonning ma’naviy kamoloti, ilm va tarbiyaning o‘zaro aloqadorligi keng yoritilgan [2]. Mutafakkirning qarashlariga ko‘ra, jamiyat farovonligi insonlarning bilimli, axloqli va ijtimoiy mas’uliyatli bo‘lishi bilan chambarchas bog‘liq. Ushbu g‘oyalarni oliy ta’limda jamoaviy izlanish, ijtimoiy muammolarni tahlil qilish va guruhli loyihalar tashkil etish orqali o‘zlashtirish mumkin.

Alisher Navoiyning «Mahbub ul-qulub» asari insoniy fazilatlar, halollik, kamtarlik, mehr-oqibat, ilm-ma’rifat va ijtimoiy munosabatlar madaniyatiga bag‘ishlangan muhim manbalardan biridir [3]. Asarda ilgari surilgan axloqiy qarashlar talabalarni turli hayotiy vaziyatlarga nisbatan mustaqil munosabat bildirishga, insoniy munosabatlarda odob va mas’uliyat mezonlariga rioya qilishga yo‘naltiradi.

Imom Buxoriyning hadis ilmi sohasidagi ilmiy faoliyati, xususan, «Al-Jome’ as-sahih» va «Al-Adab al-Mufrad» asarlarida mujassam bo‘lgan qarashlari ham ta’limiy jihatdan katta ahamiyatga ega [7]. Ayniqsa, hadislarni to‘plash, roviylar ishonchliligini tekshirish va ma’lumotlarni sinchiklab tahlil qilish tamoyillari bugungi axborot makonida talabalarning tanqidiy fikrlashi va axborot savodxonligini rivojlantirish uchun muhim metodik asos bo‘lib xizmat qiladi.

Yusuf Xos Hojibning «Qutadg‘u bilig» asarida bilim, zakovat, adolat, aql va davlat boshqaruvi masalalari yoritilgan [4]. Undagi qarashlar talabalarda mantiqiy fikrlash, ijtimoiy mas’uliyat va asoslangan qaror qabul qilish ko‘nikmalarini rivojlantirishga yordam beradi. Abdulla Avloniyning «Turkiy guliston yoxud axloq» asarida esa tarbiya inson va jamiyat hayotining muhim omili sifatida talqin etiladi

[10]. Muallifning pedagogik qarashlari zamonaviy ta’limda ma’naviy-axloqiy tarbiyani kasbiy tayyorgarlik bilan birgalikda olib borish zarurligini ko‘rsatadi.

Mahalliy tadqiqotchilardan B. Karimov Sharq mutafakkirlarining falsafiy merosi va axloqiy ta’limotlarini o‘rganib, komil inson g‘oyasining jamiyat ma’naviy taraqqiyotidagi o‘rniga e’tibor qaratgan [5]. R. Safarova, M. Axmedova va M. Shaxodjaev tadqiqotlarida esa zamonaviy pedagogik texnologiyalar, interfaol metodlar va innovatsion ta’lim yondashuvlarining imkoniyatlari yoritilgan [6; 8; 9].

Xorijiy tadqiqotlarda ham loyiha asosida o‘qitish, muammoli ta’lim va tajribaga yo‘naltirilgan pedagogik yondashuvlarning samaradorligi o‘rganilgan. J. Dewey ta’lim jarayonida tajriba va faol fikrlashning ahamiyatini asoslagan [11]. W.H. Kilpatrick loyiha metodining pedagogik imkoniyatlarini yoritgan [12]. J.W. Thomas va S. Bell loyiha asosida o‘qitishning talabalarda mustaqil izlanish, hamkorlik va amaliy muammolarni hal qilish ko‘nikmalarini rivojlantirishdagi o‘rnini ko‘rsatganlar [13; 14].

Mavjud ilmiy manbalar tahlili Sharq mutafakkirlarining ilmiy-ma’naviy merosini zamonaviy interfaol metodlar bilan uyg‘unlashtirish uchun yetarli nazariy asos mavjudligini ko‘rsatadi. Shu bilan birga, mazkur merosni ijtimoiy-gumanitar fanlarning amaliy mashg‘ulotlariga tizimli integratsiya qilish, uni talabalar mustaqil izlanishi va kasbiy faoliyati bilan bog‘lash masalalari alohida metodik yondashuvni talab etadi.

METODOLOGIYA

Tadqiqot jarayonida Sharq mutafakkirlarining ilmiy-pedagogik merosini zamonaviy oliy ta’lim mazmuniga moslashtirishda tizimli, qiyosiy-tarixiy, mantiqiy-tahliliy va qadriyatli yondashuvlardan foydalanildi. Abu Nasr Forobiy, Alisher Navoiy, Imom Buxoriy, Yusuf Xos Hojib va Abdulla Avloniy asarlaridagi ilmiy-falsafiy hamda axloqiy qarashlar o‘rganilib, ularning hozirgi ta’lim-tarbiya jarayonidagi metodik imkoniyatlari tahlil qilindi.

Tadqiqotning amaliy qismi O‘zbekiston Milliy universitetining ijtimoiy-gumanitar yo‘nalishlarida tahsil olayotgan 120 nafar talaba ishtirokida tashkil etilgan pedagogik kuzatuvlar asosida yoritildi. Ishtirokchilar 60 nafardan iborat nazorat va tajriba guruhlariga ajratildi. Nazorat guruhlarida mashg‘ulotlar an’anaviy ma’ruza va seminar shaklida tashkil etilgan bo‘lsa, tajriba guruhlarida Sharq mutafakkirlarining ilmiy-ma’naviy merosini zamonaviy pedagogik metodlar bilan uyg‘unlashtirgan mashg‘ulotlar olib borildi.

Tajriba guruhlaridagi mashg‘ulotlarda beshta asosiy metodik yo‘nalishga e’tibor qaratildi. Birinchi yo‘nalishda Forobiyning ijtimoiy-falsafiy qarashlari asosida jamoaviy izlanish va hamkorlikdagi ta’lim tashkil etildi. Ikkinchi yo‘nalishda Navoiy asarlaridagi axloqiy g‘oyalar hayotiy vaziyatlarni tahlil qilish bilan bog‘landi. Uchinchi yo‘nalishda Imom Buxoriy merosidagi axborotning ishonchliligini tekshirish tamoyillari zamonaviy media savodxonlik bilan uyg‘unlashtirildi. To‘rtinchi yo‘nalishda Yusuf Xos Hojibning adolat va zakovat haqidagi qarashlari

asosida ilmiy munozara va mantiqiy tahlil mashg‘ulotlari tashkil etildi. Beshinchi yo‘nalishda Abdulla Avloniy asarlaridagi tarbiyaviy g‘oyalar kasbiy etika va shaxsiy mas’uliyat masalalari bilan bog‘landi.

Talabalarning rivojlanish darajasini aniqlashda mustaqil fikrlash, axborotni tahlil qilish, kasbiy-axloqiy vaziyatlarga munosabat bildirish va o‘z fikrini dalillar bilan asoslash mezonlari hisobga olindi. Olingan natijalar qiyosiy tahlil va matematik-statistik umumlashtirish usullari yordamida o‘rganildi.

Mazkur metodik yondashuvning asosiy xususiyati tarixiy-ilmiy merosni tayyor ma’lumot sifatida yetkazish emas, balki uni talabalar tomonidan mustaqil o‘rganish, tahlil qilish va bugungi hayotiy vaziyatlarga tatbiq etishdan iborat bo‘ldi.

NATIJALAR

Tadqiqot davomida Sharq mutafakkirlarining ilmiy-ma’naviy merosini ijtimoiy-gumanitar fanlarni o‘qitish jarayoniga integratsiya qilishning pedagogik imkoniyatlari o‘rganildi. O‘zbekiston Milliy universitetida tahsil olayotgan 120 nafar talaba ishtirokida tashkil etilgan pedagogik kuzatuvlar jarayonida talabalar 60 nafardan iborat nazorat va tajriba guruhlariga ajratildi. Nazorat guruhida mashg‘ulotlar an’anaviy ma’ruza va seminar shaklida olib borilgan bo‘lsa, tajriba guruhida Sharq mutafakkirlarining ilmiy-ma’naviy merosiga asoslangan interfaol va amaliy mashg‘ulotlardan foydalanildi.

Tajriba guruhidagi mashg‘ulotlar beshta asosiy yo‘nalishda tashkil etildi.

Birinchi yo‘nalishda Abu Nasr Forobiyning «Fozil odamlar shahri» asari asosida jamoaviy izlanish metodidan foydalanildi. Talabalarga «Barkamol universitet modeli» va «Fozil jamoa hamda zamonaviy boshqaruv» mavzularida ijodiy topshiriqlar berildi. Ular asardagi adolat, ilm-ma’rifat, hamkorlik va ijtimoiy mas’uliyat g‘oyalarini zamonaviy ta’lim va boshqaruv jarayonlari bilan bog‘lab tahlil qildilar. Natijada jamoada ishlash, mustaqil xulosa chiqarish va o‘z fikrini asoslashga yo‘naltirilgan faoliyat shakllantirildi.

Ikkinchi yo‘nalishda Alisher Navoiyning «Mahbub ul-qulub» asaridagi axloqiy qarashlardan foydalanildi. Mashg‘ulotlarda halollik, adolat, kamtarlik, insonparvarlik va kasbiy mas’uliyat masalalari hayotiy vaziyatlar asosida muhokama qilindi. Jumladan, korrupsiyaga qarshi kurash, rahbarlik odobi, jamoada o‘zaro munosabat va xizmat burchiga oid muammoli topshiriqlar orqali talabalarning axloqiy vaziyatlarni tahlil qilish ko‘nikmalari rivojlantirildi.

Uchinchi yo‘nalishda Imom Buxoriyning «Al-Adab al-Mufrad» va «Al-Jome’ as-sahih» asarlaridagi ilmiy-axloqiy qarashlar o‘rganildi. Hadis ilmidagi ma’lumotlarning ishonchliligini tekshirish, manbalarni solishtirish va dalillarni tahlil qilish tamoyillari zamonaviy axborot savodxonligi bilan bog‘landi. Talabalarga internet tarmoqlarida tarqalgan xabarlarning manbasini aniqlash, ularning haqqoniyligini tekshirish va yolg‘on ma’lumotlarni farqlashga qaratilgan amaliy topshiriqlar berildi.

To‘rtinchi yo‘nalishda Yusuf Xos Hojibning «Qutadg‘u bilig» asaridagi bilim, zakovat, adolat va davlat boshqaruviga oid qarashlar asosida ilmiy munozaralar tashkil etildi. Talabalar ijtimoiy muammolar yuzasidan o‘z fikrlarini bayon qilish, muqobil qarashlarni solishtirish va xulosalarini dalillar bilan asoslash imkoniyatiga ega bo‘ldilar. Bu jarayon ularning mantiqiy fikrlashi, nutq madaniyati va ilmiy muloqot ko‘nikmalarini rivojlantirishga xizmat qildi.

Beshinchi yo‘nalishda Abdulla Avloniyning «Turkiy guliston yoxud axloq» asaridagi tarbiya, adolat, iffat, shijoat va insoniy fazilatlar haqidagi qarashlar zamonaviy kasbiy faoliyat bilan bog‘landi. «Axloqiy kamolot va kasbiy mas’uliyat» mavzusidagi mashg‘ulotlarda talabalar o‘z mutaxassisliklari uchun zarur bo‘lgan kasbiy odob qoidalarini ishlab chiqdilar. Shu orqali ma’naviy-axloqiy qadriyatlarning bo‘lajak mutaxassis faoliyatidagi o‘rni ochib berildi.

Pedagogik kuzatuvlar yakunida nazorat va tajriba guruhlarining natijalari o‘zaro taqqoslandi. Baholashda talabalarning mustaqil fikrlashi, axborotlarni tanqidiy tahlil qilishi, kasbiy-axloqiy vaziyatlarga munosabati hamda o‘z qarashlarini asoslab bera olishi asosiy mezon sifatida olindi.

Tadqiqotda qayd etilgan natijalarga ko‘ra, tajriba guruhidagi talabalarning umumlashtirilgan ko‘rsatkichlari nazorat guruhiga nisbatan 28 foizga yuqori bo‘ldi. Statistik tahlil natijasida guruhlar o‘rtasidagi farqning statistik ahamiyatliligi $p<0,05$ darajasida qayd etildi. Bu ko‘rsatkich tajriba va nazorat guruhlari natijalari o‘rtasidagi farq statistik jihatdan ahamiyatli ekanini anglatadi.

Olingan natijalar Sharq mutafakkirlarining ilmiy-ma’naviy merosini zamonaviy pedagogik metodlar bilan uyg‘unlashtirish talabalarning ta’lim jarayonidagi faolligini oshirish, mustaqil fikrlashini rivojlantirish va ma’naviy-axloqiy qarashlarini boyitishga xizmat qilishini ko‘rsatdi. Ayniqsa, tarixiy manbalarni hayotiy vaziyatlar, kasbiy faoliyat va zamonaviy axborot muhiti bilan bog‘lab o‘rganish mashg‘ulotlarning mazmunini kengaytirish imkonini berdi.

Shunday qilib, tadqiqot natijalari Sharq mutafakkirlarining ilmiy merosidan foydalanishga asoslangan metodikani oliy ta’limdagi ijtimoiy-gumanitar fanlar mashg‘ulotlariga tatbiq etishning pedagogik imkoniyatlari mavjudligini ko‘rsatadi.

MUHOKAMA

Tadqiqot davomida olingan natijalar Sharq mutafakkirlarining ilmiy-ma’naviy merosidan foydalanish ijtimoiy-gumanitar fanlarni o‘qitish mazmunini boyitish bilan birga, ta’lim jarayonining tarbiyaviy va amaliy imkoniyatlarini ham kengaytirishini ko‘rsatdi. An’anaviy mashg‘ulotlarda tarixiy ma’lumotlarni o‘zlashtirish va nazariy bilimlarni takrorlashga ko‘proq e’tibor qaratilsa, taklif etilgan metodik yondashuvda talabalarni mustaqil izlanish, muammoli vaziyatlarni tahlil qilish va o‘z qarashlarini dalillar asosida ifodalashga yo‘naltirish ustuvor ahamiyat kasb etdi.

Abu Nasr Forobiy, Alisher Navoiy, Imom Buxoriy, Yusuf Xos Hojib va Abdulla Avloniy asarlaridagi g‘oyalarni zamonaviy hayotiy vaziyatlar bilan bog‘lash

talabalarga tarixiy merosning bugungi jamiyatdagi ahamiyatini chuqurroq anglash imkonini berdi. Xususan, Forobiyning fozil jamiyat haqidagi qarashlari jamoaviy hamkorlik va ijtimoiy mas’uliyatni tushunishda, Navoiyning axloqiy qarashlari kasbiy munosabatlar madaniyatini shakllantirishda, Imom Buxoriyning hadis ilmidagi manbalarni tekshirish tamoyillari esa axborot savodxonligini rivojlantirishda muhim metodik asos bo‘lib xizmat qildi.

Yusuf Xos Hojibning bilim va zakovatga oid qarashlari talabalarni mantiqiy fikrlashga, Abdulla Avloniyning tarbiya haqidagi ta’limoti esa shaxsiy va kasbiy mas’uliyatni anglashga yo‘naltirdi. Mazkur asarlarni faqat tarixiy yoki nazariy ma’lumot sifatida emas, balki amaliy mashg‘ulotlar uchun metodik manba sifatida qo‘llash ta’lim samaradorligini oshirishga xizmat qilishi kuzatildi.

Tajriba va nazorat guruhlari natijalari o‘rtasida aniqlangan farq taklif etilgan metodikaning ijobiy pedagogik imkoniyatlarini ko‘rsatadi. Biroq ushbu natijalarni barcha oliy ta’lim muassasalari va yo‘nalishlariga bir xil darajada tatbiq etish uchun qo‘shimcha tadqiqotlar o‘tkazish zarur. Bunda talabalar soni, ta’lim yo‘nalishi, o‘qituvchining metodik tayyorgarligi va mashg‘ulotlarni tashkil etish sharoitlarini ham hisobga olish lozim.

Umuman olganda, Sharq mutafakkirlarining ilmiy-ma’naviy merosini interfaol metodlar, muammoli topshiriqlar, jamoaviy izlanish va hayotiy vaziyatlar tahlili bilan uyg‘unlashtirish ijtimoiy-gumanitar ta’limning mazmuniy va metodik jihatdan takomillashishiga imkon beradi.

XULOSA

Oliy ta’lim muassasalarida ijtimoiy-gumanitar fanlarni o‘qitishda Sharq mutafakkirlarining ilmiy-ma’naviy merosidan foydalanish talabalarning intellektual salohiyati, mustaqil fikrlashi va ma’naviy-axloqiy dunyoqarashini rivojlantirishning muhim pedagogik vositalaridan biri hisoblanadi. Tadqiqot natijalari asosida quyidagi xulosalarga kelindi:

1. Abu Nasr Forobiy, Alisher Navoiy, Imom Buxoriy, Yusuf Xos Hojib va Abdulla Avloniy merosidagi ilmiy, falsafiy hamda axloqiy qarashlar ijtimoiy-gumanitar fanlar mazmunini boyitish va talabalarni har tomonlama rivojlantirish uchun muhim nazariy asos bo‘lib xizmat qiladi.

2. Sharq mutafakkirlari asarlarini jamoaviy izlanish, muammoli ta’lim, ilmiy munozara va hayotiy vaziyatlar tahlili orqali o‘rgatish talabalarning bilimlarni mustaqil o‘zlashtirishi, tanqidiy fikrlashi va o‘z nuqtayi nazarini asoslash ko‘nikmalarini rivojlantiradi.

3. Hadis ilmidagi manbalarni tekshirish va dalillarga tayanish tamoyillaridan foydalanish talabalarda axborot savodxonligini shakllantirish, ishonchli va shubhali ma’lumotlarni farqlash madaniyatini rivojlantirishga yordam beradi.

4. Pedagogik kuzatuv natijalarida tajriba guruhining umumlashtirilgan ko‘rsatkichlari nazorat guruhiga nisbatan 28 foizga yuqori bo‘lgani aniqlangan. Bu natija taklif etilgan metodik yondashuvning ijobiy imkoniyatlarini ko‘rsatadi.

5. Sharq mutafakkirlarining ilmiy-ma’naviy merosini zamonaviy ta’lim texnologiyalari bilan uyg‘unlashtirish orqali nazariy bilimlarni amaliy hayot, kasbiy faoliyat va ijtimoiy mas’uliyat bilan bog‘lash imkoniyati kengayadi.

Tadqiqot natijalaridan kelib chiqib, oliy ta’lim muassasalarining ijtimoiy-gumanitar fanlar o‘quv dasturlariga mutafakkirlar merosini zamonaviy muammolar bilan bog‘lovchi amaliy topshiriqlarni kiritish, elektron ta’lim resurslarini yaratish, o‘qituvchilarning metodik tayyorgarligini oshirish hamda fanlararo integratsiyani kuchaytirish tavsiya etiladi. Bunday yondashuv yosh avlodni ilmiy tafakkurga ega, ma’naviy yetuk va ijtimoiy mas’uliyatli mutaxassislar sifatida tayyorlashga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Mirziyoyev Sh.M. Yangi O‘zbekistonning taraqqiyot strategiyasi. – Toshkent: O‘zbekiston, 2021. – B. 107–112.

2. Forobiy Abu Nasr. Fozil odamlar shahri. – Toshkent: Abdulla Qodiriy nomidagi xalq merosi nashriyoti, 1993. – 224 b.

3. Alisher Navoiy. Mahbub ul-qulub. – Toshkent: G‘afur G‘ulom nomidagi nashriyot-matbaa ijodiy uyi, 2011. – 160 b.

4. Yusuf Xos Hojib. Qutadg‘u bilig (Saodatga eltuvchi bilim). – Toshkent: Yulduzcha, 1990. – 256 b.

5. Karimov B. Sharq mutafakkirlari merosi va axloqiy ta’limotlari. – Toshkent: O‘zbekiston Milliy Ensiklopediyasi, 2015. – 180 b.

6. Safarova R. Pedagogik texnologiyalar asoslari. – Toshkent: Fan, 2018. – 145 b.

7. Imom Buxoriy. Al-Adab al-Mufrad (Yuksak odoblar). – Toshkent: Movarounnahr, 2021. – B. 35–42.

8. Axmedova M.T. Pedagogik texnologiyalar va innovatsiyalar. – Toshkent: Oliy ta’lim vazirligi, 2022. – 192 b.

9. Shaxodjaev M.A. Methods of using interactive technologies in higher education // Journal of Pedagogical Innovations. – 2021. – Vol. 4, Issue 2. – P. 45–51.

10. Abdulla Avloniy. Turkiy guliston yoxud axloq. – Toshkent: O‘qituvchi, 1992. – B. 24–28.